

УДК 65.012.34:63

JEL classification: Q13, Q18, R41, O18, O44

[https://doi.org/10.31891/dsim-2025-11\(48\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-11(48))

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЕФЕКТ ВІДНОВЛЕННЯ ТВАРИННИЦЬКОЇ ЛОГІСТИКИ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Чуб Олег Анатолійович

кандидат сільськогосподарських наук, докторант

Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України

<https://orcid.org/0009-0000-2081-1183>

В статті визначено особливості логістичної системи аграрного сектору та чинники, які впливають на формування ланцюгів постачання у тваринництві. Комплексне уявлення про тваринницьку логістику дозволяє фахівцям аграрного сектору зосередити свою увагу на організації логістичних зв'язків безпосередньо для забезпечення агропродукції з урахуванням специфіки деокупованих територій України.

В ході дослідження обґрунтована необхідність переорієнтації підприємств тваринництва на впровадження передових практик сталого розвитку, що дозволить підвищити продуктивність і результативність логістичних процесів, а також кращу відповідність потребам споживачів.

Було виокремлено критерії оцінки соціально-економічного ефекту щодо відновлення логістики тваринництва за основними групами показників (економічними, соціальними та продовольчими). Визначені основні етапи оцінки такого ефекту, пов'язаного з відновлення логістики тваринництва. У зв'язку з чим доведена доцільність правильного розуміння специфіки та налагодження оцінки мультиплікативного ефекту відновлення логістики тваринництва, а саме переваг та складнощів його реалізації в рамках регіональної економіки.

Ключові слова: тваринництво, соціально-економічний ефект, відновлення логістики, регіональний розвиток, деокупована територія, критерії оцінювання, логістичний ланцюг, додана вартість.

SOCIO-ECONOMIC EFFECT OF RESTORING LIVESTOCK LOGISTICS IN THE DEOCCUPIED TERRITORIES

CHUB Oleh

Livestock Farming Institute of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

The article identifies the features of the logistics system of the agricultural sector and the factors that influence the formation of logistics supply chains in livestock. It is noted that the restoration of logistics is a direction of management activity in which its provisions and methods are applied in the field of livestock production, considering the challenges and conditions of uncertainty. Such logistics systems combine various areas of the agro-industrial complex, such as animal husbandry, transportation, storage, procurement for feed, processing and sales, and affect the development of related industries. It is this comprehensive understanding of livestock logistics that allows specialists in the agricultural sector to focus their attention on organizing logistics connections directly to ensure agrarian products, considering the specifics of the deoccupied territories of Ukraine.

The study substantiates the need to reorient livestock enterprises to implement advanced practices of sustainable development, which will increase the productivity and effectiveness of logistics processes, as well as better meet consumer needs.

The criteria for assessing the socio-economic effect of restoring livestock logistics were identified by the main groups of indicators (economic, social and food). The main stages of evaluating such an effect related to the restoration of livestock logistics were determined.

The paper also describes the role and importance of organizing the restoration of logistics in livestock farming in the deoccupied territories, which in modern conditions has not only production and economic significance, but also a powerful social impact in the context of regional development. In this regard, the feasibility of correctly understanding the specifics and establishing an assessment of the multiplicative effect of restoring livestock logistics, namely the advantages and difficulties of its implementation within the framework of the regional economy, is proven.

Keywords: livestock, socio-economic effect, logistics restoration, regional development, deoccupied territory, evaluation criteria, logistics chain, added value.

Стаття надійшла до редакції / Received 11.07.2025

Прийнята до друку / Accepted 12.08.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Відновлення логістики у тваринництві на деокупованих територіях має не лише виробничо-економічне значення, але й потужний соціальний вплив. Логістичні ланцюги забезпечують доставку кормів, ветеринарних препаратів, обладнання, а також організовують збут готової продукції. Це створює передумови для поживлення локальної економіки, відновлення робочих місць, підвищення доходів домогосподарств та стабілізації рівня життя населення. Соціально-економічний ефект у такому контексті полягає у поєднанні короткострокових результатів (відновлення зайнятості, підвищення доходів, задоволення базових потреб

населення) та довгострокових перспектив (формування сталого економічного зростання, інтеграція регіонів у внутрішній та зовнішній ринки).

Враховуючи наявні значні руйнування та тимчасову окупацію територій, питання відновлення логістичних ланцюгів у тваринництві набуває критичної актуальності для українського бізнесу. Розірвані маршрути, знищена інфраструктура та втрата поголів'я створюють гострі виклики для фермерів і переробних підприємств, як тих, що зорієнтовані на внутрішній ринок, так і тих, які налаштовані на експорт. Ефективне відновлення цих ланцюгів є ключовим для забезпечення продовольчої безпеки країни, стабілізації ринку та підтримки життєдіяльності сільських громад. Для бізнесу це не просто виклик, а й можливість для створення нових, стійкіших моделей, здатних адаптуватися до нестабільних умов. Актуальність наукового вивчення аграрної логістики України у воєнний період зумовлена масштабними викликами, з якими стикається держава. Ґрунтовний аналіз поточного стану, а також розроблення прикладних рекомендацій і стратегій відновлення здатні істотно підвищити результативність функціонування агрологістичних систем в умовах війни, що зачіпають сферу тваринництва. Для досягнення цієї мети важливим є чітке визначення дослідницьких методів і методики, що забезпечать комплексність, практикоорієнтованість та об'єктивність отриманих результатів.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Багато науковців, як в Україні, так і за її межами, приділяють увагу питанням відновлення та розвитку аграрної логістики, зокрема у сфері тваринництва, що відображено у працях С. Богачик, Т. Власенко, В. Волощук, О. Іванишин, О. Іжболдіна, О. Карамушка, О. Корнієцький, Л. Кустріч, Г. Лавренюк, В. Орел, О. Ревенко, М. Сичова, І. Шрамко, А. Шевченко та ін. Їхні напрацювання висвітлюють як стратегічні напрями відновлення аграрного виробництва, так і проблеми організації ефективних логістичних ланцюгів у кризових умовах. У такому контексті особливого значення та прикладної цінності набуває аналіз соціально-економічного ефекту відновлення логістики тваринництва на деокупованих територіях, що дозволяє виявити ключові переваги, потенційні ризики та визначити оптимальні механізми забезпечення стійкого економічного зростання регіонів.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою даного дослідження стало визначення видів та критеріїв соціально-економічних ефектів щодо відновлення тваринницької логістики на деокупованих територіях України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Після деокупації територій України молочні господарства стикаються з критичними викликами, що виходять далеко за межі традиційного ведення бізнесу. На жаль, через військові дії аграрії втратили значну частину інфраструктури, поголів'я та документації, а також зіткнулися з проблемами логістики та дефіцитом ресурсів.

З повномасштабним вторгненням РФ в Україну багато молочних господарств у Київській, Сумській та Чернігівській областях зіткнулися з низкою критичних проблем, які потребують негайного вирішення. За думкою практиків [7] однією з найгостріших проблем стала зміна логістики та відсутність доступу до підприємств, які опинилися в зоні бойових дій. Фермери були змушені скорочувати раціони для тварин, переходити на двозмінне доїння та навіть утилізувати молоко, оскільки переробні підприємства не могли до них доїхати. Крім того, виникли проблеми із забезпеченням тварин кормами, ветеринарними препаратами та необхідною технічною підтримкою.

Вже з початком деокупації з'явилися нові виклики, зокрема необхідність розмінування полів і виробничих потужностей, які ворог залишив забрудненими вибухонебезпечними предметами. Також існувала гостра потреба у відновленні знищеної інфраструктури, пошуку розгублених тварин та відновленні втраченої управлінської та фінансової документації. Іншими значними проблемами стали відсутність обігових коштів та дефіцит персоналу через мобілізацію та евакуацію. Вирішення таких комплексних і різноманітних питань найчастіше не під силу окремим виробникам чи фермерам, тож в цьому плані позитивним навіть конкурентним чинником стає інтеграція, наприклад у м'які форми, як асоціація. Наведемо приклад, пов'язаний з Асоціацією виробників молока (ABM).

Для вирішення описаних проблем ABM спільно з партнерами та фондами надає консультаційну підтримку, зокрема щодо фінансового та управлінського обліку, а також залучає гуманітарну допомогу. Спеціально створений фонд «Збережіть Україну» (#SaveUA) допомагає у доставці ветеринарної та кормової допомоги. Організація також активно працює над пошуком ресурсів для відновлення господарств, залучає волонтерську допомогу, а також звертається до компетентних органів, щоб привернути увагу до цієї проблематики. Їх стратегічною метою є не лише можливість відновити галузь, а й переорієнтувати її на виробництво продукції з високою доданою вартістю, що може стати ключовим елементом відновлення країни після перемоги.

Питання логістики тваринництва організаційно є складним, навіть в мирний час. Як наголошено у роботі [5, С. 209] причиною цього первинно багатоаспектні нормативно-правові вимоги, оскільки сам процес

регулюється як місцевими, так і національними та міжнародними правилами. Так вони описують методи обігу та обліку, умови транспортування, специфіку використання обладнання тощо [2, 8]. Україна має низку правових документів, що регулюють транспортування тварин та в цілому логістичні питання в тваринництві. Підприємства, які планують відновлення логістики тваринництва на деокупованих територіях, мають орієнтуватися на впровадження передових практик сталого розвитку у свою діяльність. Саме такий підхід дозволить підвищити продуктивність і результативність логістичних процесів, що, у свою чергу, забезпечить зростання конкурентоспроможності та кращу відповідність потребам споживачів. Використання інновацій у цій сфері виступає ключовим інструментом подолання наявних безпекових та організаційних викликів.

На основі проведеного дослідження особливостей галузевого розвитку та його забезпечення через аграрні підприємства [1, 3, 5, 9] сформовано висновки щодо критеріїв та наслідків оцінки соціально-економічного ефекту від відновлення логістики тваринництва на деокупованих територіях (табл. 1).

Таблиця 1

Критерії оцінки соціально-економічного ефекту щодо відновлення логістики тваринництва

Група показників	Критерії оцінки	Орієнтовні індикатори	Очікуваний ефект для регіону
Економічні	Виробнича динаміка	Обсяги виробництва молока, м'яса, яєць; приріст поголів'я худоби	Відновлення виробничого потенціалу тваринництва
	Стабілізація ринку	Частки ринку підприємств, обсяги товарів-замінників та підтримуючих галузей	Формування усталених міжсекторальних зв'язків, кластеризація підприємств тваринництва
	Розвиток інфраструктури	Кількість відновлених складів, холодильних потужностей, транспортних маршрутів	Зниження логістичних витрат, прискорення обігу продукції
	Інвестиційна активність	Обсяг залучених інвестицій у сектор та суміжні галузі	Активізація бізнесу та створення нових підприємств
	Фінансові результати	Рівень рентабельності господарств, податкові надходження	Зростання бюджетних ресурсів для розвитку територій
Соціальні	Зайнятість населення	Кількість нових робочих місць у сільському господарстві та логістиці	Зниження рівня безробіття, підвищення добробуту
	Рівень доходів	Середня зарплата працівників тваринництва та логістичних компаній	Зростання купівельної спроможності населення
	Соціальна стабільність	Міграційні тенденції, повернення переселенців	Відновлення трудового потенціалу регіону
	Соціальна інфраструктура	Відновлення шкіл, медичних закладів за рахунок податкових надходжень	Підвищення якості життя громад
Продовольчі	Забезпеченість населення	Рівень споживання м'яса та молока на душу населення	Зміцнення продовольчої безпеки регіону
	Цінова доступність	Динаміка цін на базові продукти тваринництва	Підвищення доступності харчових продуктів
	Стабільність постачання	Безперебійність доставки кормів, ветеринарних препаратів, продукції на ринки	Зменшення ризиків продовольчих криз
	Якість продукції	Відповідність стандартам безпеки та якості	Підвищення конкурентоспроможності регіональної продукції

Отже, наведені критерії оцінки соціально-економічного ефекту та їх наслідки для регіонального розвитку демонструють, що відновлення логістики тваринництва на деокупованих територіях має багатовимірний вплив на розвиток регіонів. Економічні показники відображають відновлення виробництва, інвестиційну активність та зростання бюджетних надходжень. Соціальні критерії підкреслюють значення підвищення рівня зайнятості, стабілізації доходів і повернення населення, що сприяє зміцненню соціальної стабільності. Продовольчі показники засвідчують покращення забезпеченості населення базовими продуктами, зниження цінових коливань і підвищення якості продукції. У комплексі ці критерії дозволяють оцінити як безпосередні, так і мультиплікативні ефекти відновлення логістики, що створює основу для сталого економічного та соціального розвитку деокупованих територій України.

У процесі відновлення логістики тваринництва на деокупованих територіях важливо не лише визначати кінцеві результати, але й здійснювати системну оцінку їхнього соціально-економічного ефекту. Такий підхід дозволяє виявити як безпосередні наслідки у виробничій та соціальній сферах, так і ширші мультиплікативні впливи на розвиток регіональної економіки. Для цього необхідно дотримуватися певної послідовності дій, що забезпечує об'єктивність аналізу та можливість коректного прогнозування. Поетапна оцінка допомагає узгодити економічні, соціальні та продовольчі аспекти, визначити ключові індикатори та оцінити їхню динаміку. Це створює основу для вироблення дієвих управлінських рішень, спрямованих на відновлення та стабілізацію життя у громадах. Таким чином, застосування чітких етапів оцінки є необхідною умовою для досягнення довгострокового та збалансованого розвитку деокупованих територій. На рис. 1 зображено послідовність основних етапів оцінки соціально-економічного ефекту щодо відновлення логістики тваринництва з урахуванням сучасних реалій.

З аналітичної точки зору важливо правильно зрозуміти специфіку мультиплікативного ефекту відновлення логістики тваринництва, а саме переваг та складнощів його оцінки для регіональної економіки.

На нашу думку, до переваг оцінки мультиплікативного ефекту слід віднести:

1. Комплексне бачення впливу, що дає змогу оцінити не лише прямі результати відновлення логістики (виробництво, зайнятість), а й опосередковані наслідки: зростання попиту на транспорт, торгівлю, переробку, будівництво, освітні та сервісні послуги.

2. Підґрунтя для стратегічного планування, справа в тому, що виявлення таких ефектів дозволяє місцевим органам влади та бізнесу бачити ланцюгову реакцію відновлення інфраструктури та прогнозувати економічне зростання регіону.

3. Чітка аргументація інвестиційних рішень, яка показує інвесторам і міжнародним донорам, що вкладення у логістику тваринництва мають ширший економічний ефект, ніж здається на перший погляд.

4. Виявлення точок зростання, що потрібно за для визначення галузей, які отримають найбільший поштовх від відновлення (наприклад, харчова промисловість, агропереробка, транспортні компанії).

Рис. 1. Основні етапи оцінки соціально-економічного ефекту щодо відновлення логістики тваринництва

5. Підвищення соціальної легітимності програм відновлення, яке, в принципі, підкреслює, що виграють не лише тваринницькі господарства, а й широке коло учасників регіональної економіки, включаючи домогосподарства.

Попри весь позитив, слід зазначити деякі складності при такому оцінюванні, а саме:

1. Невизначеність статистичних даних. Так головна аналітична перешкода, що на деокупованих територіях часто відсутня актуальна та достовірна інформація про стан виробництва, інфраструктури та ринку праці, а іноді дані втрачаються назавжди через руйнування та хакерські атаки.

2. Складність відокремлення різноспрямованих факторів. Звісно, важко ізолювати вплив відновлення логістики тваринництва від інших чинників (державної підтримки, загального відновлення промисловості, демографічних змін).

3. Тривалі часові лаги, оскільки мультиплікативний ефект проявляється поступово, і його оцінка вимагає довгострокового спостереження та моделювання.

4. Висока варіативність регіонів. Як показує практика, у різних громадах масштаби руйнувань, доступ до ринків, ресурсна база та соціально-економічний потенціал дуже різняться, що ускладнює узагальнення, а, отже, і опрацювання моделей і рішень щодо розвитку.

5. Методологічні труднощі, пов'язані з потребою у отриманні навичок роботи з масивами даних, бо для точного аналізу потрібні економіко-математичні моделі (input-output, регресійні, кластерні), які вимагають значних ресурсів та кваліфікації дослідників.

6. Ризик переоцінки ефекту. Найпоширенішою пасткою представників бізнесу в цій галузі є бажання обґрунтувати доцільність інвестицій, через що можна завищити очікувані мультиплікативні результати, що знижує реалістичність прогнозів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Узагальнюючи результати дослідження, слід відзначити, що відновлення логістики тваринництва на деокупованих територіях виступає ключовим чинником формування комплексного соціально-економічного ефекту, який проявляється у взаємопов'язаних сферах економіки, суспільства та продовольчої безпеки. З економічної точки зору, налагодження виробничо-логістичних ланцюгів сприяє зростанню обсягів виробництва продукції тваринництва, підвищенню інвестиційної активності, створенню нових підприємств та збільшенню податкових надходжень до місцевих бюджетів. Соціальний ефект проявляється через зростання рівня зайнятості, стабілізацію доходів домогосподарств, зниження рівня трудової міграції та відновлення соціальної інфраструктури, що у сукупності підвищує якість життя населення деокупованих територій.

Продовольчий вимір відображається у забезпеченні стабільного постачання м'яса, молока та інших продуктів, зниженні цінових коливань і зміцненні продовольчої безпеки як на рівні окремих громад, так і країни в цілому. Водночас оцінка мультиплікативного ефекту ускладнюється обмеженістю статистичних даних, методологічними викликами та високою регіональною варіативністю, що потребує використання комплексних економіко-математичних моделей та систематичного моніторингу. Таким чином, відновлення логістики тваринництва має не лише локальне значення для аграрного сектору, але й стратегічний потенціал для сталого економічного зростання, соціальної стабільності та інтеграції деокупованих територій у національний економічний простір.

Література

1. Власенко, Т. А., & Ревенко, О. В. (2024). Оцінювання можливостей технологічного менеджменту в процесі гарантування економічної безпеки аграрного підприємства // *Управління розвитком соціально-економічних систем: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 21-22 березня 2024 р.: тези допов.* (Ч. 2, с. 284–287). Харків: ДБТУ.
2. Волощук, В. Р., Богачик, С. В., & Іванишин, О. В. (2020). Формування ланцюгів постачань ресурсів в інноваційній системі агрологістики. *Підприємництво та інновації*, 13, 19–23.
3. Іжболдіна, О. О., Карамушка, О. М., Сичова, М. О., & Шрамко, І. І. (2021). Аналіз стану виробництва продукції тваринництва в Україні. *Ефективна економіка*, 12. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.12.105>
4. Коваленко, А. В. (2025). Методика наукового дослідження аграрної логістики у період нестабільності. *Агросвіт*, 7, 105–111. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.7.105>
5. Корнієцький, О. В., & Орел, В. М. (2024). Шляхи відновлення логістики тваринництва на деокупованих територіях України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*, 9(2), 208–213. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-35>
6. Кустріч, Л. (2022). Агрологістичні хаби як невід'ємна складова розвитку аграрного сектору України. *Економіка та суспільство*, 39. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-14>
7. Лавренюк, Г. (n.d.). Проблеми молочних господарств на деокупованих територіях треба негайно вирішувати. *Асоціація виробників молока*. <https://www.avm-ua.org/uk/post/ganna-lavrenuk-problemi-molocnih-gospodarstv-na-deokupovanih-teritoriah-treba-negajno-virisuvati>
8. Резнік, Н. П., Дивнич, О. Д., & Власюк, В. В. (2021). Сучасні особливості аграрної логістики. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*, 2, 51–59. <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2021-2-10>
9. Шевченко, А. А. (2022). Стан розвитку тваринництва в Україні. *Український журнал прикладної економіки та техніки*, 7(2), 82–90. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-2-10>

References

1. Vlasenko, T. A., & Revenko, O. V. (2024). Otsiniuvannia mozhyvostei tekhnolohichnoho menedzhmentu v protsesi harantuvannia ekonomichnoi bezpeky ahrarnoho pidpriemstva [Evaluation of technological management possibilities in the process of guaranteeing the economic security of an agricultural enterprise]. In *Upravlinnia rozvytkom sotsial'no-ekonomichnykh system: materials of the VIII International scientific-practical conference, March 21-22, 2024* (Vol. 2, pp. 284–287). Kharkiv: DBTU.
2. Voloshchuk, V. R., Bohachyk, S. V., & Ivanyshyn, O. V. (2020). Formuvannia lantsohiv postachan' resursiv v innovatsiinii systemi ahrolohistyky [Formation of resource supply chains in the innovative agro-logistics system]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, 13, 19–23.
3. Izhboldina, O. O., Karamushka, O. M., Sychova, M. O., & Shramko, I. I. (2021). Analiz stanu vyrobnytstva produktsii tvarynnytstva v Ukraini [Analysis of the state of livestock production in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, 12. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.12.105>
4. Kovalenko, A. V. (2025). Metodyka naukovoho doslidzhennia ahrarnoi lohistyky u period nestabilnosti [Methodology of scientific research of agrarian logistics in a period of instability]. *Agrosvit*, 7, 105–111. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.7.105>
5. Korniets'kyi, O. V., & Orel, V. M. (2024). Shliakhe vidnovlennia lohistyky tvarynnytstva na deokupovanykh terytoriakh Ukrainy [Ways of restoring livestock logistics on de-occupied territories of Ukraine]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, 9(2), 208–213. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-35>
6. Kustrich, L. (2022). Ahrolohistychni khaby yak nevid'yemna skladova rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy [Agrologistics hubs as an integral component of the development of Ukraine's agrarian sector]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 39. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-14>
7. Lavreniuk, H. (n.d.). Problemy molochnykh gospodarstv na deokupovanykh terytoriakh Ukrainy treba nehaïno vyrishuvaty [Problems of dairy farms on de-occupied territories of Ukraine need urgent solutions]. *Association of Milk Producers*. <https://www.avm-ua.org/uk/post/ganna-lavrenuk-problemi-molocnih-gospodarstv-na-deokupovanih-teritoriah-treba-negajno-virisuvati>
8. Reznik, N. P., Dyvnych, O. D., & Vlasuk, V. V. (2021). Suchasni osoblyvosti ahrarnoi lohistyky [Contemporary features of agrarian logistics]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky*, 2, 51–59. <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2021-2-10>
9. Shevchenko, A. A. (2022). Stan rozvytku tvarynnytstva v Ukraini [The state of livestock development in Ukraine]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, 7(2), 82–90. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-2-10>